

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 36

Заснований в 1996 році

Рівне – 2007

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 36. — Рівне: РДГУ, 2007. — 188 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем реалізації психолого-педагогічних ідей Л.С.Виготського на сучасному етапі реформування освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюрів Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 6 від 26. 01. 2007 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2007

Психолінгвістичним за своєю суттю є положення Виготського про структурну невідповідність думки і слова. Спираючись на результати експериментів і власні спостереження, вчений робить такі висновки: “одиниці думки та одиниці мовлення не співпадають”; думка і мовлення як процеси “пов’язані між собою складними переходами, складними перетвореннями, але не покривають одне одного”; “думка не складається з окремих слів так, як мовлення”; “думка на співпадає не лише зі словом, але й зі значеннями слів, в яких вона виражається, шлях від думки до слова лежить через значення”. І, безперечно, дуже вдалою й такою, що запам’ятовується, є метафора-пояснення Л.С.Виготського: “Думку можна було б порівняти з хмарою, що проливається дощем слів”!

На завершення хочемо навести (мовою оригіналу) фінальні рядки фундаментальної праці видатного психолога “Мислення і мовлення”, що мають цілком психолінгвістичне звучання: “Сознание отображает себя в слове, как солнце в малой капле воды. Слово относится к сознанию, как малый мир к большому, как живая клетка к организму, как атом к космосу. Оно и есть малый мир сознания. Осмысленное слово есть микрокосм человеческого сознания” [2, 361].

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська мова: Енциклопедія. – К.: Укр. енцикл., 2000. – 752 с.
2. Виготский Л.С. Собр. соч.: В 6-ти т. Т.2 Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1982. – 504 с.
3. Зимняя И.А. Лингвопсихология речевой деятельности. – М.: МОДЭК, 2001. – 432 с.
4. Леонтьев А.А. Основы психолінгвистики. – М.: Смысл, 1999. – 287 с.
5. Общая психолінгвистика: Хрестоматия / Сост. К.Ф.Седов. – М.: Лабиринт, 2004. – 320 с.

Резюме. В статье рассматриваются научные положения психологической концепции Л.С.Виготского, касающиеся проблемы соотношения мышления и речи, получившие дальнейшее развитие в современной психолінгвистике.

Ключевые слова: речевая деятельность, мотив речи, значение и смысл.

Summary. The scientific viewpoints of L.Vygotsky's psychological concept of interrelations of thinking and speech that have following development in the modern psycholinguistics are analysed in the article.

Key words: speaking activity, motive of speaking, meaning and sense.

Одержано редакцією 11.12.2006.

УДК: 37. (430) (09)

С. А. БЄЛОВА

ІНТЕРЕС ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ТВОРЧИХ СПАДЩИНАХ Л. ВИГОТСЬКОГО ТА Г. ШАРЕЛЬМАНА

Резюме. У статті зіставлені погляди Л. Виготського та Г. Шарельмана щодо ролі інтересу в навчально-виховному процесі. Інтереси дитини розглядаються обома дослідниками як необхідна умова і засіб оптимізації і гуманізації освіти.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, суб’єкт-суб’єктні стосунки, гуманізація навчання, інтерес-засіб, інтерес-мета.

Постановка проблеми. Незважаючи на значні досягнення передової наукової думки, реформування сучасної школи відбувається надто повільно, а в деяких моментах навіть суттєво гальмується через небажання вчителів відмовитися від традиційних авторитарних принципів організації навчально-виховного процесу. У цьому зв’язку видається актуальним зіставлення деяких аспектів творчої спадщини відомого психолога Л.С.Виготського і відомого німецького педагога Г.Шарельмана.

Зіставлення психолого-педагогічних основ освітнього процесу, розроблених обома дослідниками, дозволяє готовити про спільність векторів їхніх пошуків, хоча їх відділяє часова і просторова дистанція. Саме у працях Л.Виготського можна знайти наукове обґрунтування психологічних основ освітнього процесу, до яких Г.Шарельман прийшов у практиці навчання, адже він свідомо відмовився від створення теоретичних трактатів: „Коли ти в класі зробиш що-небудь відмінне від давно заведеного і з цим знайомиш інших, то це більше наближає до розв’язання питання, ніж яка-небудь натхненна доповідь у ферейні, доповідь з двома десятками або і більше висновків, що публіка одногосно ухвалює й про яку потім ніхто у світі не згадує [5, 3]. Інноваційні відкриття Г.Шарельмана народилися безпосередньо у процесі шкільного навчання, що надає їм ще більшої цінності. Актуальним для даного дослідження є зіставлення поглядів обох науковців щодо інтересу як психологічного феномена та його ролі у навчально-виховному процесі, оскільки відмова від авторитарних методів навчання і виховання змушують активно шукати нові важелі цього процесу. До того ж зміна соціокультурних явищ, що відбулася наприкінці ХХ століття, окрім позитивних, має купу негативних наслідків, серед яких слід зазначити падіння інтересу до навчання як загальну тенденцію часу, послаблення ролі сім’ї у справі виховання. Спостереження науковців доводять, що подальше посилення ролі телебачення, комп’ютеризація зумовлюють суттєві порушення у фізичному стані дітей, погіршення здоров’я й, в наслідок цього, – труднощі з концентрацією уваги, посидючістю, старанністю [7, 9].

Провідною тенденцією сучасності стає прагнення до гуманізації навчання, утвердження необхідності створення системи глобальної педагогічної терапії (А.Печчеї), яка акцентує значущість суб’єктивного чинника

освіти: спрямованість освітнього процесу на потреби та інтереси дитини; організацію активної життєдіяльності дитини у шкільному просторі; комплексність освіти, що здійснюється шляхом докорінної перебудови дидактичної системи, впровадження інтегрованих форм навчання, організації пошуково-дослідницької діяльності дітей [3, 11]. Відтак, обґрунтування ролі інтересу в освітньому процесі у творчих спадщинах Л.Виготського та Г.Шарельмана є, на нашу думку, однією з передумов оптимізації навчально-виховного процесу в сучасній школі.

Актуальність проблеми зумовлюється також недостатньою розробленістю питання в сучасній вітчизняній педагогіці. Якщо науковій діяльності Л.Виготського присвячена велика кількість вітчизняних і зарубіжних досліджень, то творча спадщина Г.Шарельмана, на жаль, не була предметом цілеспрямованого вивчення в Україні, починаючи з 20-х рр. XX ст. Зацікавленість педагогічною спадщиною Г.Шарельмана сучасними німецькими (Г.Штокер, К.Фрай, П.Хайткемпер) та російськими (М.Певзнер, Л.Образцова, І.Батчаєва) науковцями доводить її значущість для сучасної школи, адже він розробив і впровадив у практику нових Бременських шкіл 20-х рр. XX ст. основи гуманістичного навчання, заснованого на відмові від традиційних пасивно-репродуктивних форм навчання, органічному сполученні навчання, виховання і розвитку особистості у процесі активної творчої діяльності учнів.

Метою нашої наукової розвідки є дослідження ролі інтересу в навчально-виховному процесі у творчій спадщині Л.Виготського та Г.Шарельмана з погляду виявлення спільного в їхніх наукових концепціях для визначення продуктивних принципів організації гуманістичної освіти. На нашу думку, подібне дослідження дозволяє визначити вектори оптимізації навчально-виховного процесу, його дієвості в сучасних умовах.

Виклад основних положень. Суттєвою ознакою наукових концепцій Л.Виготського та Г.Шарельмана є прагнення врахувати в освітньому процесі весь складний комплекс проявів зовнішнього та внутрішнього життя індивіда. Відповідно до цього обидва дослідники негативно ставляться до притаманної традиційній школі опори на зовнішнє спонукання (примус, оцінка), адже примус знеособлює індивідуальність учня, сприяє втраті інтересу до школи, є причиною низької продуктивності навчання. Необхідною умовою природовідповідального виховання педагог вважає формування в учнів позитивного ставлення до навчання, тому в ієрархії мотивів для нього першочергового значення набувають мотиви, пов'язані з суб'єктивним світом дитини: інтерес, задоволення, внутрішня потреба у знаннях. Саме тому Г.Шарельман змінює акцентування на кількісних показниках навчання у традиційній школі орієнтацією на більш значущі критерії, які важко піддаються оцінюванню: вміння творчо працювати, єдність знань та вмінь, всебічний розвиток особистості. Він розвиває традицію засновника „педагогіки особистості” Е.Лінде, для якого інтерес є своєрідним індикатором, що засвідчує внутрішню участь дитини у загальній діяльності класу, важливим засобом всебічного розвитку особистості, і тому – необхідною умовою педагогічної діяльності [6, 41]. Для Г.Шарельмана інтерес є результатом розвитку та відображення особливостей внутрішнього світу дитини, її якісною характеристикою, відображенням органічних потреб дитини, основою пізнання навколишнього. Поєднання емоційно-вольової та розумової сфери особистості, що відображається в інтересі, сприяє свідомому ставленню дитини до предметів, які її цікавлять.

Психологічне обґрунтування ролі інтересу надає Л.Виготський: для нього інтерес є особливою націленістю психічного апарату дитини на той чи інший предмет, природним двигуном поведінки дитини, індикатором того, що діяльність дитини збігається з її органічними потребами [1, 118].

Отже, обидва дослідники акцентують на універсальному значенні інтересу у житті дитини, оскільки інтерес (він) є:

- вираженням органічних потреб дитини, основою пізнання навколишнього;
- важливим стимулом духовного, емоційного розвитку особистості;
- засобом концентрації внутрішніх сил дитини, її спрямованості на певний об'єкт чи рід діяльності;
- засобом активізації самостійної діяльності учня;
- засобом задоволення власною діяльністю у пізнанні навколишнього;
- засобом формування деяких утилітарних реакцій (гігієнічні процедури і правила та ін.).

Важливе значення інтересу у житті дитини полягає також в тому, що він сприяє підвищенню продуктивності праці. Як зазначає Г.Шарельман, людина тільки те робить з успіхом, що вона бажає [5, 56].

І Л.Виготський, і Г.Шарельман акцентують увагу на дійовому характері інтересу: активність, ініціативність, які проявляє дитина для задоволення власних інтересів, стають поштовхом для розвитку її творчих сил, призводять до виникнення та поглиблення нових інтересів. Відповідно до цього обидва дослідники високо оцінюють інтерес як важіль розвитку особистості, основу творчого ставлення до дійсності і тому – ефективний засіб оптимізації навчально-виховного процесу. Відтак, саме навчально-виховний процес, побудований з урахуванням інтересів дитини, стає для обох дослідників важливою альтернативою авторитарній педагогіці, універсальним засобом заохочення до навчання, його полегшення, що робить зайвими примус та покарання.

Думки обох науковців співпадають щодо складності для вчителя завдання викликати інтерес у дитини в необхідний момент. Л.Виготський формулює загальний психологічний закон, який активно використовує у власній практиці і Г.Шарельман: для того, щоб предмет зацікавив дитину, він має містити в собі частку вже знайомого їй і частку нового (чи нових форм діяльності). Зовсім нове, як і цілком відоме, не здатне зацікавити нас. Найпродуктивнішим шляхом формування інтересу є вміння сформулювати особисті стосунки між дитиною і

предметом, що вивчається, зробити це вивчення особистою справою та справою особистого успіху школяра [1, 120-121].

У цьому зв'язку здається цікавою практика Г.Шарельмана, для якого набуває особливого значення вміння педагога врахувати спонтанні інтереси учнів: для нього є звичною розробка 18 варіантів початку уроку з метою руйнування прірви між вчителем та учнями. Саме за вміння педагогів Бременської школи постійно імпровізувати, діяти відповідно до зміни настоїв, переживань учнів, відомий вітчизняний дослідник А.Готалов-Готліб визначає їх як „педагогів-імпресіоністів” [2, 45].

Інтерес дитини як вихідний принцип побудови навчально-виховного процесу у Бременських школах визначає форми організації освітньої діяльності. На першому етапі навчання (1-й, 2-й класи) саме інтереси дитини визначають зміст і методику уроку, педагог не лише має право, але навіть зобов'язаний детально обговорювати питання, які цікавлять більшість дітей, оскільки, на думку Г.Шарельмана, дитина спочатку повинна набути міцну віру у власні зображувальні здібності та вміння, в суто людське розуміння вчителем усього, що має відношення до дитини. Ці дві віри створять здорову духовну основу для діяльності школи у подальші роки [4, 36]. Головним завданням вчителя є встановлення довіри у класному колективі, утвердження власного морального впливу, діагностування інтересів дітей. Опора на спонтанні інтереси є засобом активізації дитини до пізнавальної діяльності, формування позитивного ставлення до навчання, розвитку навичок самостійної праці. На цьому етапі головними формами викладання є вільна бесіда, художнє оповідання вчителя, епізодичне навчання. Власні спостереження дітей розширюються, систематизуються за допомогою педагога.

На наступному етапі відбувається поступове ускладнення форм навчальної діяльності, індивідуальних і спільних завдань, що сприяє природному переходу до самостійного дослідження навколишнього. Г.Шарельман особливо наполягає на уважному ставленні до дитячого пояснення причин певних явищ (причиною виникнення вітру є рух листя дерев; нічне небо чорне тому, що Бог витирає його чорною хмарою). Ці пояснення, на його думку, майже не відрізняються від наукових, адже останні також не забезпечують усієї повноти знань про світ, водночас вони привчають дітей до дослідження причинно-наслідкових зв'язків, первісної систематизації, що значно полегшує шлях засвоєння нових знань, сприяють формуванню наукового світогляду [4; 62]. Відмова від зовнішнього примусу, опора на спонтанні інтереси дітей, завдяки чому зміст навчання сприймається учнями як вільна діяльність з пізнання навколишнього, сприяє поступовому формуванню стійких пізнавальних інтересів як внутрішньої потреби особистості, створює умови для поступового ускладнення навчальних завдань. Саме досягнення значних успіхів у розвитку особистості, самостійний вибір учнями завдань високого рівня складності Г.Шарельман вважає кращою відповіддю на докори тогочасних опонентів щодо ефективності даної методики викладання.

І Л.Виготський, і Г.Шарельман відзначають складність проведення уроків повторення через їхню „нерациональність” і „непсихологічність”, адже в них порушується основне правило інтересу [1, 121]. Методичні поради щодо проведення уроків подібного плану в обох науковців збігаються. Замість звичайного повторення вже відомого – його творче опрацювання: поглиблення та оновлення, аналіз і узагальнення, щоб знайоме розкрилося з нового боку, було органічно зв'язано з новим, що зумовлює виникнення нових інтересів як найважливішого стимулу навчання, основу творчості та активності. Подібним шляхом приватні інтереси окремої особистості не ігноруються, як то відбувається у традиційній школі, а, навпаки, слугують основою розвитку дитини, включення її до навчання, перетворення суспільного обов'язку у свідому потребу індивіда.

Думки обох дослідників збігаються й у підході до системи формування учнівських інтересів: слід не лише викликати інтерес, але й спрямовувати його у відповідному напрямку, поступово переходити від природних інтересів дитини до тих, що необхідні у навчально-виховному процесі. Відповідно до цього, навчання повинно починатися з того, що близьке і знайоме дитині із власного досвіду – з безпосереднього оточення, сім'ї, вулиці – і тільки потім переходити до явищ, віддалених у часі та просторі. Але і в цьому випадку основою для формування нових інтересів мають бути вже існуючі.

Водночас слід зазначити розбіжність у поглядях науковців. Л.Виготський постійно застерігає від перебільшення ролі інтересу в навчально-виховному процесі, акцентує увагу на вмінні педагога спрямовувати учнівські інтереси у потрібному напрямі, адже цілком реально піти шляхом підміни інтересів, коли виникає „інтерес не той, що потрібен, і не до того, що потрібно” [1, 118]. Г.Шарельман цілком відверто визнає, що цей процес у нього особисто викликає найбільші проблеми: з одного боку, він розуміє небезпечність явища, коли вчитель вже не спрямовує інтереси дітей, але йде слідом за ними. З іншого, – визнає, що сам не завжди може впоратися з цією ситуацією. Однак навіть негативний результат, на його думку, має величезний розвивальний та виховний ефект, оскільки є необхідним етапом опанування істини.

Г.Шарельман розрізняє *індивідуальні* інтереси (прояв особистості окремої дитини) та *загальні* інтереси дітей (відображення вікових особливостей). У навчальному процесі перевага надається загальним інтересам або таким, що якнайбільше відповідають навчальній ситуації, напряму розвитку уроку, сприяють органічному переходу до найскладніших проблем. Підтримка та поглиблення інтересу учнів, перенесення його у потрібному для педагога напрямі (або приховування від дітей справжніх навчальних цілей, на чому наполягає Г.Шарельман) стають одним з головних методів навчання у Бременській школі.

Отже, процес цілеспрямованого формування учнівських інтересів, на чому наполягає Л.Виготський, в педагогічній діяльності німецького реформатора набуває значно більшої свободи.

Окрім того, Л.Виготський наполягає на чіткому розмежуванні інтересів як *самоцілі* і інтересів, які є лише

засобом досягнення певної мети: „Самоціллю є лише інтереси, які мають залишитися упродовж життя: інтерес до науки, праці та ін.) [1, 120]. У концепції Г.Шарельмана більшого значення набувають інтерес-засіб, адже за допомогою його вже у шкільні роки закладається міцний фундамент особистості, який не може не залишитися на все подальше життя і розвиватися надалі за допомогою власних сил людини.

Шляхом максимального врахування інтересів дитини педагоги Бременської школи змогли подолати важливі проблеми шкільної освіти: пасивність учнів, втрату інтересу до навчання вже у початкових класах. Матеріал навчання, тісно пов'язаний із запитам та інтересами особистості, стає основою справжньої освіти, оскільки зберігає природне виховне значення для дитини, не потребує використання штучно вигаданих виховних заходів.

Організація процесу навчання як дослідницької діяльності учнів, заснованої на інтересі дитини, передбачає:

- утвердження нових форм навчання, які здійснюються шляхом інтеграції навчальних предметів (комплексне, проектне, епізодичне навчання, різні форми наочного викладання);
- варіативність організаційних форм навчання (індивідуальне, групове, фронтальне);
- інтеграцію у межах уроку різних видів навчальної діяльності учнів (розумова, емоційна, фізична, художня).

Притаманна педагогічній системі Г.Шарельмана повага до особистості, партнерські стосунки педагога і учнів забезпечують створення загального позитивного фону у класі як важливого чинника підвищення ефективності освітнього процесу. Орієнтація розглянутої дидактичної системи на інтереси особистості стає основою розробки концепцій екології освітнього процесу сучасними німецькими педагогами К.Ганном, П.Хайткемпером [7, 56-68].

Висновки. Зіставлення психологічно обгрунтованої концепції Л.Виготського та педагогічних поглядів Г.Шарельмана, зроблених ним у процесі тривалої практичної діяльності, дозволяє стверджувати, що інтерес учнів вони сприймають як реальний важіль підтримки та збереження позитивного мотивування навчання, засіб задоволення та актуалізації пізнавальних, творчих, емоційних потреб дітей, підгрунтя виховання і всебічного розвитку особистості. Обидва дослідники утверджують необхідність врахування учнівських інтересів як основоположний принцип оптимізації навчально-виховного процесу, його переорієнтації від маніпулювання дитиною до ціннісного підходу до неї як необхідної умови гуманістичної освіти. Психологічно обгрунтована теорія інтересу Л.Виготського і практичне використання інтересу-засобу Г.Шарельманом доводить об'єктивну значущість феномену інтересу та його важливість для реалізації сучасної концепції освіти.

Перспективи подальших наукових розвідок ми вбачаємо в розробці методики підготовки майбутніх педагогів, здатних враховувати найкращі досягнення світової наукової думки з метою оптимізації і гуманізації навчально-виховного процесу у сучасній вітчизняній школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. Педагогическая психология / Под ред. В.Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
2. Готалов-Готліб А. Нові школи в Німеччині (з особистих спостережень). – Одеса: Держ. вид-во України, 1927. – 172 с.
3. Печчеи А. Человеческие качества / Под ред. Д.Гвишиани. – М.: Прогресс, 1985. – 311 с.
4. Шаррельман Г. Золотая родина. Руководство по наглядному обучению и отечествоведению / Пер. с нем. В.Кошевич и М.Яковлевой. – М.: Типолитография Т-ва И. Кушнерева и К, 1914. – 96 с.
5. Шарельман Г. Трудовая школа / За ред. і з передмовою С.Пастернака. – К.: Держ. вид-во, 1921. – 99 с.
6. Linde E. Persönlichkeitspädagogik. – Leipzig. Fr. Brandstetter, 1896. – 240 s.
7. Heitkamper P. Die Kunst erfolgreichen Lernens. – Paderborn, 2000. – 335 s.

Резюме. В статье сопоставлены взгляды Л.Выготского и Г.Шаррельмана относительно роли интереса в учебно-воспитательном процессе. Интерес ребенка они воспринимают как обязательное условие и способ оптимизации и гуманизации образования.

Ключевые слова: Познавательный интерес, субъект-субъектные отношения, гуманизация обучения, интерес-способ, интерес-цель.

Summary. The views of G.Scharrelmann and L.Vygotsky about the role of interest in the educational process are compared in the article. Child's interest considered to be the main condition and means of optimization and humanization of education.

Key words: cognitional interest, subject-subjectional relations, humanization of education, interest-means, interest-goal.

Одержано редакцією 28.12.2006.

УДК: 37: 159. 922.7: [821. 161. 1: 087. 5]

Т. Н. СУЗАНСКАЯ

ОСОБЕННОСТИ КАТАРСИСА В „ДЕТСКОМ ТЕКСТЕ” РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Резюме. Т.М.Сузанська Особливості катарсису в “дитячому тексті” російської літератури. У статті на матеріалі „дитячого тексту” російської літератури зроблена спроба співвіднесення катарсичної теорії Л.С. Виготського з ідеєю „слізного аспекту” світобачення, висловленою М.М. Бахтіним. Показано, що обидва дослідники роблять акцент на афекті і переплавленні емоцій. Наведено приклад аналізу твору у

З М І С Т

<i>Вступ</i>	3
<i>Приходько Ю. О.</i> Внесок Л. С. Виготського в розвиток дитячої психології	4
<i>Поніманська Т. І.</i> Гуманістичне виховання в контексті ідеї Л. Виготського про дитячо-доросле співтовариство	8
<i>Дичківська І. М.</i> Проблема ефективності інноваційних процесів в освіті	12
<i>Горопаха Н. М.</i> Реалізація ідей Л. С. Виготського у розвиваючому навчанні дітей дошкільного віку (на прикладі використання дослідницького методу)	15
<i>Янциур Л. А., Фарина Н. П.</i> Л. С. Виготський про розвиток дитячої творчості	20
<i>Маліновська Н. В.</i> Мотиваційний компонент у навчально-мовленнєвій діяльності дітей дошкільного віку	24
<i>Самсонюк Н. Ф.</i> Прислів'я як індикатор визначення компетентності дошкільника у сфері життєдіяльності „Я сам”	26
<i>Воробйова Л. М.</i> Л. С. Виготський і розвиток сучасної психолінгвістики	29
<i>Белова С. А.</i> Інтерес як педагогічна умова навчально-виховного процесу у творчих спадщинах Л. Виготського та Г. Шарельмана	31
<i>Сузанская Т. Н.</i> Особенности катарсиса в „детском тексте” русской литературы	35
<i>Степанова О. І.</i> Збагачення словника дітей дошкільного віку засобами поетичної лексики	39
<i>Пох Л. И.</i> Эстетические воззрения Л. Н. Толстого в „Психологии искусства” Л. С. Выготского	42
<i>Разина Н. В.</i> Психологическая готовность к материнству в контексте культурно-исторической концепции	43
<i>Ховрина Г. Б.</i> Психологические особенности коррекции детей, не готовых к школьному обучению в контексте культурно-исторической концепции Л. С. Выготского	46
<i>Воробйов А. М.</i> Генезис дослідження співвідношення інтелекту та якостей креативної особистості	49
<i>Кравцов О. Г.</i> Исследование психологических особенностей девиантных подростков в русле культурно-исторической теории Л. С. Выготского	52
<i>Борова В. Є.</i> Дослідження корекції звуковимови дітей дошкільного віку в логопедії.	56
<i>Макаренко М. А.</i> Культурно-исторический анализ роли профессионального сознания в развитии личности	62
<i>Леценко Г. П.</i> Теорія мовленнєвої діяльності як основа формування комунікативної компетенції	66
<i>Новикова-Грунд М. В.</i> Групповые текстовые методики как развитие идеи инструментального метода	71
<i>Жаровцева Т. Г.</i> Професійне ставлення майбутніх педагогів до проблем неблагополучних сімей	75
<i>Литвиненко С. А.</i> Актуалізація ідей Л. С. Виготського в сучасній практиці виховання	80
<i>Юрченко В. М.</i> Л. С. Виготський як фундатор методології систематизації психологічних знань	82
<i>Рудь Г. В.</i> Динаміка формування і реалізації життєвих планів особистості у ранній юності	85
<i>Мірошина Г. Г.</i> Використання ідей Л. С. Виготського про культурний розвиток дитини в розгляді проблеми опосередкованої трансляції етичної культури від керівника дошкільного закладу дітям	89
<i>Головань Т. М.</i> Становлення і розвиток дошкільних закладів в Криму в II половині XIX – початку XX ст.	91
<i>Фасолько Т. С.</i> Л. С. Виготський про виховання моральної поведінки	96
<i>Кравець Л. М.</i> Рефлексивний підхід до становлення професійної діяльності майбутніх педагогів	100
<i>Врочинська Л. І.</i> Педагогічна підготовка батьків – основа ефективної взаємодії у вихованні гуманної поведінки дитини	102
<i>Матейко Н. М.</i> Психологічна корекція пізнавальної сфери дітей в умовах несприятливого екологічного середовища	106
<i>Козлюк О. А.</i> Психолого-педагогічна сутність поняття „спілкування” та підходи до його розуміння	108
<i>Косарєва О. І.</i> Зв'язок емоційної і когнітивної сфер у психічному розвитку дитини	113
<i>Марчук Г. В.</i> Проблема соціального розвитку дитини в світлі теорії соціалізації Л. С. Виготського	116
<i>Меналюк Г. Ф.</i> Мовленнєва математична культура вихователів дошкільних закладів	118
<i>Вижевська Ю. О.</i> Педагогічні умови формування професійно-пізнавального інтересу майбутніх учителів до педагогічної діяльності	122
<i>Федорова Н. В.</i> Гумор у спілкуванні викладачів із студентами як одна з умов організації гуманістичної педагогічної взаємодії	125
<i>Демянюк О. Б.</i> Гра як засіб корекційно-розвивального впливу на дітей дошкільного віку	128
<i>Грищук М. М.</i> Техніка постановки запитань як метод розвитку та підтримки психолого-психотерапевтичного процесу: системний аспект	131
<i>Панасюк М. М.</i> Соціально-психологічні фактори появи та розвитку навчального стресу у студентів вищих навчальних закладів	134
<i>Берлинская Л. А.</i> Ключевые компетенции в подготовке учителей Германии	138
<i>Дроздова К. В.</i> Результативність когнітивного напрямку самостійних занять фізичною культурою підлітків ..	140
<i>Картель Т. М.</i> Місце і роль професійної адаптації в професійному становленні майбутніх інженерів-будівельників	142
<i>Музика Ю. О.</i> Діагностика рівнів готовності майбутніх учителів до формування логічного мислення в молодших школярів	145
<i>Шмелев И. М.</i> Особенности картины мира лидера деструктивного культа	148
<i>Соколова А. В.</i> Досвід підготовки вчителів до формування педагогічної творчості в університетах Англії	150

Носова Н. В. Особливості фасилітативної дії педагогів у навчально-виховному процесі	154
Глоба Н. В. Аналіз інтелектуальної децентрації у дітей с задержкой психического развития (младший школьный возраст)	159
Конюхова Т. С. Поняття екосистеми як одне з провідних у сучасній екологічній освіті дошкільників	165
Мельник І. Я. Моральний аспект міжособистісних відносин у молодшому шкільному віці	169
Арсеев И. И. Особенности становления мотивационно-смысловой сферы верующих людей	172
Сторож О. В. Теоретико-психологічний аналіз особливостей творчого мислення і креативної особистості ...	176
Якобчук Т. О. Педагогічні умови запобігання та корекції відхилень у емоційному розвитку дитини дошкільного віку	180
Відомості про авторів	185

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 36

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Поніманська Т. І.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 10.01.2007 р. Підписано до друку 26.01.2007 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Обл. вид. арк. 29,57. Замовлення № 21/1 Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 36. — Рівне: РДГУ, 2007. — 188 с.

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем реалізації психолого-педагогічних ідей Л.С.Виготського на сучасному етапі реформування освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20